

صدور حکم بازداشت عمر البشیر از سوی دیوان بین‌المللی کیفری؛ پدیده‌ای جدید در عرصه حقوق و روابط بین‌الملل

لوئیس مورینو اوکامپو دادستان دیوان بین‌المللی کیفری در تاریخ ۱۴ ژوئیه ۲۰۰۸ (۲۴ تیرماه ۱۳۸۷) عمر حسن احمد البشیر رئیس‌جمهور سودان را بر طبق مواد ۶، ۷ و ۸ اساسنامه رم، در ده مورد به نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی در منطقه دارفور متهم و بر طبق ماده ۵۸ اساسنامه رم نیز از شعبه یک رسیدگی دیوان درخواست صدور حکم بازداشت وی را کرده بود.

سخنگوی دیوان بین‌المللی کیفری نیز اعلام کرد که قضات دادگاه براساس اتهامات دادستان دیوان، حکم مزبور را صادر کرده‌اند و در اولین فرصت حکم دستگیری عمرالبشیر به دولت سودان تسلیم خواهد شد. وی افزود: تجاوزات صورت گرفته در دارفور نتیجه طراحی سازمان یافته در بالاترین سطح دولت سودان بوده است.^۳ لازم به یادآوری است که دیوان بین‌المللی کیفری قبلاً حکم بازداشت احمد هارون وزیر کشور و علی کوشیب رهبر شبه نظامیان جنجويد از حامیان دولت سودان را صادر کرده بود.

نماینده سودان در سازمان ملل ضمن رد تصمیم دادگاه لاهه و بی‌ارزش خواندن آن گفته است: دادگاه

دیوان بین‌المللی کیفری لاهه در ۴ مارس ۲۰۰۹ (۱۴ اسفند ماه ۱۳۸۷) طی بیانیه‌ای اعلام کرد که سه قاضی شعبه یک مقدماتی دیوان، هفت مورد از اتهامات دادستان را تأیید و حکم دستگیری عمرالبشیر رئیس‌جمهور سودان را به جرم جنایات جنگی (War crimes) و جنایات علیه بشریت (Crimes against humanity) در دارفور صادر کرده‌اند. این اولین حکم بازداشت یک رئیس‌جمهور در قدرت است^۱ که از سوی دیوان بین‌المللی کیفری صادر می‌شود.^۲

۱. اسلوبودان میلسویچ، رئیس‌جمهور پیشین صربستان و چارلز تیلور، رئیس‌جمهور سابق لیبریا پس از کنار رفتن از قدرت محاکمه و محکوم به ارتکاب به جنایات بین‌المللی شدند.

۲. International Criminal Court, Press Release, 4 Mar 2009.

۳. BBC News, 2009-03-18.

دیوان بین‌المللی کیفری یک ابزار سیاسی در دست قدرت‌های عمدتاً غربی است که خواهان تجزیه سودان هستند.^۱

نکته قابل تأمل اینکه اتهام دادستان دیوان علیه عمرالبشیر در مورد اقدامات وی مبنی بر نسل‌کشی مردم منطقه دارفور به تأیید دادگاه نرسیده است و سه قاضی شعبه یک دیوان اعلام کرده‌اند که مدارک دادستان برای اثبات اتهام نسل‌کشی توسط عمرالبشیر ناکافی است.

در یک نگاه کلی صدور چنین حکمی پدیده نوظهوری در نظام حقوقی جهان است و می‌تواند پیامدهای سیاسی و حقوقی جدی و گسترده‌ای در سطح جهان از جمله ایجاد چالش جدید میان کشورهای غربی با دولت‌های جهان سوم، داشته باشد.

بازتاب جهانی صدور حکم جلب عمرالبشیر

بر اساس خبرهای منتشره از سوی خبرگزاری‌ها و رسانه‌های ملی و بین‌المللی، موافقان و مخالفان حکم دادگاه مزبور به دو دسته تقسیم می‌شوند: گروه اول شامل کشورهای غربی مانند آمریکا، انگلیس، فرانسه و برخی سازمان‌های بین‌المللی رسمی و غیررسمی از جمله سازمان ملل متحد و سازمان عفو بین‌الملل و سازمان دیده‌بان حقوق بشر گروه دوم شامل کشورهای اسلامی، عربی، آفریقایی و آسیایی از جمله چین (به دلیل همکاری وسیع نفتی و نظامی با سودان)، تعدادی از اتحادیه‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از قبیل اتحادیه عرب، اتحادیه آفریقا، سازمان کنفرانس اسلامی و جنبش غیرمتعهدها.

گروه دوم معتقدند صدور چنین حکمی نه تنها موجب افزایش بی‌ثباتی در منطقه خواهد شد بلکه مناقشات در دارفور را وخیم‌تر و روند صلح میان مردم

شمال سودان و مناطق نیمه خود مختار در جنوب را با تهدید جدی مواجه خواهد کرد.

واکنش دولت سودان

الف - واکنش عمرالبشیر و سایر مقامات دولتی سودان

عمرالبشیر رئیس‌جمهور سودان ابتدا در جمع هزاران نفر از هواداران خود که در خارطوم پایتخت سودان در اعتراض به حکم دادگاه دست به تظاهرات زده بودند گفت: جنایتکاران واقعی رؤسای جمهور آمریکا و کشورهای اروپایی هستند. حدود ۳۰ سال است که ما از سوی استعمارگران جدید تحت فشار هستیم، ابزارهای این استعمارگران نهادهایی همچون دادگاه لاهه، شورای امنیت و صندوق بین‌المللی پول است. ما با این حکم و هرگونه تلاش برای به زانو درآوردن سودان و قیومت بر آن مخالفت می‌کنیم و جبهه کشورهای آزاد را که با استعمارگران جدید مبارزه می‌کنند، تقویت خواهیم کرد. کشورهای اروپایی و آمریکا بارها مرتکب کشتار جمعی شده‌اند و ثروت‌های ملت‌های جهان را غارت کرده‌اند. ما همان طور که آنها را در قرن ۱۹ شکست دادیم، بار دیگر شکست‌شان خواهیم داد.^۲ عمرالبشیر سپس در گردهمایی رهبران مناطق شرقی سودان گفت: کشورش تسلیم فشارهای بین‌المللی نمی‌شود. وی مواضع کشورهای غربی را محکوم و تصریح کرد که سودان مخالف سیاست‌های سلطه‌طلبانه و استعماری است.^۳ عمرالبشیر همچنین گفت که کشورش به دلیل منابع نفتی از سوی قدرت‌های غربی مورد هدف قرار گرفته و دادگاه کیفری فقط یک آلت دست است.^۴ ایشان همچنین در انتقاد شدید از حکم دادگاه گفت: مردم سودان کشور خود را به غرب نخواهند فروخت. سودان با پیروی از شریعت اسلامی و با اتکا بر

2 . <http://www.aftab.ir/news/2009/03/07>.

3 . <http://www.irna.ir/2009/03/08>.

۴ . روزنامه اعتماد ملی، شماره ۸۷۵، ۱۸/۱۲/۱۳۸۷.

1 . <http://www.aftab.ir/news/2009/02/14>.

قدرت مردم، در برابر توطئه‌های غرب مقاومت خواهد کرد. کمک‌های همه جانبه غرب از شورشیان، در راستای تأمین منافع رژیم صهیونیستی صورت گرفته است.^۱

پارلمان سودان نیز پس از انتشار خبر صدور حکم دادگاه علیه عمرالبشیر طی یک نشست فوق العاده، حکم دادگاه لاهه علیه رئیس جمهور کشورشان را قاطعانه رد کرد.

مصطفی عثمان اسماعیل دستیار عمرالبشیر نیز گفت: ما دقیقاً انتظار صدور چنین حکمی را از سوی دادگاه لاهه که دولت سودان را هدف قرار داده بود داشتیم. وی اتهامات وارده به عمرالبشیر را بی‌اساس خواند و آن را بخشی از سازوکار جدید استعمار نو اعلام کرد.

وزارت خارجه سودان نیز ضمن محکوم کردن رأی دادگاه اعلام کرد که عمرالبشیر بدون توجه به حکم صادره در جلسه سران عرب که قرار است طبق برنامه در ماه آینده در قطر برگزار گردد، شرکت می‌کند.

دولت سودان همچنین در واکنش به حکم دادگاه، ۱۳ گروه امدادرسان بین‌المللی از مجموع ۸۵ سازمان امدادگر مستقر در دارفور را اخراج کرد.^۲ دولت سودان همچنین سازمان Khaartoum Amal Center را که برای احیای قربانیان تجاوز در دارفور فعالیت می‌کردند و طبق مدارک منتشره معلوم شد که آنان با دیوان بین‌المللی کیفری بر اساس یک یادداشت تفاهم همکاری داشته‌اند اخراج کرد.^۳ سازمان‌های بین‌المللی به ویژه امدادگران سازمان ملل متحد نگرانی خود را از تأثیرات این تصمیم بر روی مردم دارفور اعلام کردند. دبیر کل سازمان ملل متحد نیز فعالیت‌های سازمان‌های امدادرسان

در دارفور که نزدیک به ۵ میلیون نفر را تحت پوشش قرار داده‌اند کلیدی خواند. خبرگزاری آسوشیتدپرس در خبری که ۹ مارس ۲۰۰۹ منتشر کرد به نقل از آقای جان هلمز^۴ معاون دبیر کل سازمان ملل متحد در امور بشردوستانه اعلام کرد: بیش از ۵۰ درصد امدادگران بین‌المللی از جمله ۷۶ سازمان بین‌المللی غیر دولتی و ۹ سازمان بین‌المللی رسمی در دارفور مشغول فعالیت بوده‌اند. از این تعداد حدود ۱۰۰۰ نفر کارمندان بین‌المللی می‌باشند. وی تصمیم دولت سودان برای اخراج گروه‌های امدادرسان را سیاسی خواند و افزود: تصمیم دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری هیچ ارتباطی با فعالیت‌های گروه‌های کمک‌رسان بین‌المللی و غیر دولتی ندارد. جان هلمز خواستار موافقت دولت سودان با بازگشت گروه‌های امدادرسان به منطقه دارفور شده است.^۵ سازمان ملل متحد اعلام کرده است که تاکنون بیش از ۳۰۰/۰۰۰ نفر درگیری‌های دارفور کشته شده‌اند در حالی که دولت سودان این رقم را ساخته و پرداخته گروه‌های امدادرسان غربی دانسته و معتقد است تعداد کشته شدگان کمتر از ۱۰/۰۰۰ نفر می‌باشد.

عمرالبشیر رئیس جمهور سودان نیز پس از صدور حکم دادگاه و در اولین سفر خود به دارفور، در جمع هزاران نفر از مردم شمال این منطقه تهدید کرد که سایر گروه‌های امدادرسان، دیپلمات‌ها و نیروهای حافظ صلح بین‌المللی را از دارفور اخراج خواهد کرد. ارتش سودان نیز سه چهارم نیروهای خود را به صورت آماده باش درآورده است.^۶

4 . John Holmes.

5 . <http://www.pr-inside.com/2009/03/10>.

6 . [http:// www.ihf \(International Herald Tribune\).com/2009/03/10](http://www.ihf(International Herald Tribune).com/2009/03/10).

۱. روزنامه کیهان، شماره ۱۹۳۲۲، ۱۲/۲۴/۱۳۸۷، به نقل از خبرگزاری فارس.

2 . [http:// Telegraph.co.uk/ 2009/03/10](http://Telegraph.co.uk/2009/03/10).

3 . [http:// www.msnbc.msn.com/2009/03/10](http://www.msnbc.msn.com/2009/03/10).

حسن الترابی ۷۷ ساله و رهبر گروه اسلامی مخالف عمرالبشیر که در سال ۱۹۸۹ در یک کودتای بدون خونریزی حکومت را به عمرالبشیر واگذار کرد، پنج روز پس از صدور حکم دادگاه علیه عمرالبشیر از زندان آزاد و در جمع مردم سودان گفت: من مرد قانون هستم و اعتقاد به عدالت دارم. ما عدالت بین‌المللی را می‌پذیریم چه به نفع ما باشد و چه علیه ما. دولت سودان هم اکنون در بحران بسر می‌برد و هیچ کس نمی‌داند چگونه امور سیاسی را هدایت کند. برخی واکنش‌ها از جمله اخراج گروه‌های امدادرسان منطقی نیست و ما باید گام به گام به آزادی برسیم. وی همچنین گفت: من از صدور حکم دیوان بین‌المللی کیفری در خصوص اتهامات جنایات بین‌المللی از جمله جنایات جنگی، جنایات علیه بشریت و جنایت نسل‌کشی علیه عمرالبشیر متعجب شده‌ام هرچند می‌دانستم به طور کامل تمامی این اتهامات از سوی دادگاه رد نخواهد شد.^۱

گروه‌های شورشی سودان از جمله جنبش مساوات و عدالت دارفور نیز از تصمیم دادگاه استقبال و آن را یک پیروزی برای حقوق بین‌الملل خوانده و خواستار معرفی و مراجعه عمرالبشیر به دادگاه شده‌اند. قرائن نشان می‌دهد که حکم صادره از سوی دیوان بین‌المللی کیفری روند مذاکرات مربوط به صلح میان شمال و جنوب را که در سال ۲۰۰۵ منعقد شده بود، با خطر شکست مواجه کرده است.

مواضع و واکنش کشورها و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

الف- مواضع و واکنش کشورها

آمریکا

وزارت امور خارجه آمریکا با انتشار بیانیه مطبوعاتی در ۴ مارس ۲۰۰۹ اعلام کرد: ایالات متحده قویاً متعهد به

1 . <http://www.gulf-time.com/2009/03/10>.

پیگیری صلح در سودان بوده و بر این باور است که کسانی که مرتکب خشونت‌ها شده‌اند باید پاسخگوی جنایات خود باشند. معاون سخنگوی وزارت خارجه آمریکا نیز گفت: ما به دولت سودان، گروه‌های شورشی مسلح و کلیه طرف‌های درگیر تأکید می‌کنیم که باید امنیت مردم سودان، سایر اتباع بین‌المللی و نیروهای حافظ صلح را تضمین کنند.^۲

فرانسه

سفارت فرانسه در لندن با انتشار بیانیه‌ای اعلام کرد، فرانسه مصمم است به تلاش‌ها برای رسیدن به یک توافق سیاسی ادامه دهد و در این راستا مذاکرات ۱۰ فوریه در دوحه را که با پشتیبانی اتحادیه عرب و اتحادیه آفریقا برگزار شد مورد حمایت قرار می‌دهد. این بیانیه می‌افزاید فرانسه امیدوار است که بازیگران سیاسی بتوانند از طریق مذاکرات و گفتگوها به صلح پایدار دست یابند. فرانسه معتقد است بحران دارفور تنها می‌تواند راه‌حل سیاسی داشته باشد.^۳

وزیر خارجه دولت انگلیس نیز گفته است، ما از اینکه دولت سودان این اتهامات را جدی نگرفته و با دیوان نیز همکاری نداشت عمیقاً متأسفیم و امروز مجدداً ضرورت همکاری دولت سودان با دیوان را یادآوری می‌نماییم.^۴

آلمان و سایر کشورهای عضو اتحادیه اروپایی، ضمن حمایت از رأی دادگاه، خواستار همکاری دولت سودان با دیوان بین‌المللی کیفری شده‌اند.

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور خارجه ایران ضمن محکوم کردن حکم دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری، صدور چنین احکامی را نقض

2 . US State Department, Press Release. 4 Mar 2009.

3 . <http://www.ambafrance-uk.org/2009/03/14>.

4 . <http://www.cnn.com. 2009/03/07>

فاحش هنجارهای بین‌المللی و تبعیض آشکار در اعمال عدالت دانست. وزیر خارجه ایران نیز با ابراز ناخرسندی از عملکرد دادگاه، حمایت ایران از دولت قانونی سودان به رهبری عمرالبشیر را اعلام کرد.

چین

رأی صادره را مغایر با قوانین بین‌المللی دانست. کین گانگ، سخنگوی وزارت خارجه چین نیز از شورای امنیت سازمان ملل متحد خواست با توجه به مخالفت اتحادیه آفریقا، اتحادیه عرب، سازمان کنفرانس اسلامی و جنبش غیر متعهدها با حکم جلب رئیس جمهور سودان، به دادگاه کیفری بین‌المللی توصیه کند از پیگیری این حکم در حال حاضر خودداری کند.^۱

جمهوری فدراسیون روسیه

فرستاده ویژه دیمتری مدودف رئیس جمهور روسیه به خارطوم، صدور حکم بازداشت عمرالبشیر را در دیوان کیفری بین‌المللی بدعتی خطرناک توصیف و اعلام کرد تصمیم نامناسب دیوان کیفری بین‌المللی یک پدیده خطرناک برای نظام بین‌المللی است و با خطر پیامدهای منفی برای سودان همراه است.^۲ نماینده روسیه در سازمان ملل متحد نیز در گفتگو با خبرنگاران در نیویورک گفت: ما از هرگونه تلاش برای توقف پیگیری مسأله عمرالبشیر حمایت خواهیم کرد.^۳

کشورهای عربی و آفریقایی

این کشورها هشدار دادند که اقدام دیوان تنها منجر به افزایش تنش در سودان خواهد شد.

در همین راستا وزیر خارجه آفریقایی جنوبی از تصمیم دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری علیه عمرالبشیر ابراز تأسف

نموده و افزود: آفریقایی جنوبی از درخواست اتحادیه آفریقا برای به تعویق انداختن اجرای حکم دادگاه به مدت یکسال به منظور دادن فرصت برای دستیابی به صلح میان دولت سودان و گروه‌های مسلح مستقر در جنوب، استقبال می‌کند.^۴ مصر نیز اعلام کرد که از تصمیم دادگاه بسیار متعجب شده است و خواستار تشکیل جلسه شورای امنیت سازمان ملل متحد برای تغییر حکم گردید. حسام زکی، سخنگوی وزارت امور خارجه مصر در گفتگو با روزنامه سعودی عکاظ نیز گفت: یک هیأت عربی-آفریقایی طی روزهای آینده به نیویورک می‌رود تا درخواست تعلیق حکم جلب عمرالبشیر را به شورای امنیت ارائه دهد.^۵

سوریه، الجزایر، یمن، لبنان، مجلس اعلای شیعه

لبنان و جنبش مقاومت اسلامی فلسطین (حماس) نیز حکم دادگاه مزبور را محکوم و از عمرالبشیر حمایت کردند.

دولت الجزایر با صدور بیانیه‌ای حکم دادگاه لاهه را نشان دهنده سیاست یک بام و دوهوای دیوان کیفری بین‌المللی دانست و نسبت به خطرات ناشی از این حکم بر صلح و امنیت سودان هشدار داد. وزیر خارجه لبنان هم با ابراز نگرانی نسبت به پیامدهای این حکم بر ثبات سودان و پیشبرد مذاکرات صلح، از سیاست‌های دوگانه جامعه بین‌المللی در اجرای قوانین حقوق بشر بدون در نظر گرفتن جنایات جنگی اسرائیل در غزه و لبنان ابراز تعجب کرد. وی تأکید کرد: بازداشت یک رئیس جمهور عربی از طریق صدور حکم دادگاه محکوم است. امارات متحده عربی، یمن و دیگر کشورهای عربی نیز حکم دادگاه لاهه

1 . <http://www.radiofarda.com/2009/03/08>.

۲. روزنامه ایران، شماره ۴۱۶۰، ۱۳۸۷/۱۲/۱۵.

3 . <http://www.aftab.ir/news/2009/03/14>.

4 . <http://www.plenglish.com/2009/03/10>.

5 . <http://www.aftab.ir/news/2009/03/08>.

را محکوم و نسبت به پیامدهای آن بر روند صلح در سودان هشدار دادند.

ب - مواضع و واکنش سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

اتحادیه عرب و اتحادیه آفریقا صدور حکم جلب عمر البشیر را به زیان تلاش‌ها برای آشتی دولت سودان و شورشیان دارفور دانسته‌اند.

عمرو موسی دبیر کل اتحادیه عرب درخصوص گفتگوهای خود با عمرالبشیر در خارطوم گفت: گفتگوهای صریح و شفاف با رئیس‌جمهور سودان داشته است و تأکید کرد که سازمان‌های امدادرسان باقی مانده در دارفور برای ادامه فعالیت‌های بشردوستانه در این منطقه باقی خواهند ماند. وی افزود: اتحادیه عرب به تلاش برای خنثی کردن این بحران ادامه خواهد داد و به این منظور یک هیأت از اتحادیه عرب برای گفت و گو درمورد حکم دستگیری عمرالبشیر به مقر سازمان ملل در نیویورک خواهد رفت، اما نتایج نهایی به موضع‌گیری اعضای شورای امنیت سازمان ملل بستگی دارد.^۱

اتحادیه عرب همچنین در بیست و یکمین نشست سالانه خود در دوحه پایتخت قطر که با حضور ۱۶ تن از سران عرب از جمله رئیس‌جمهور سودان و ۷ نماینده کشورهای عربی برگزار شده بود با صدور بیانیه‌ای ضمن حمایت کامل از عمرالبشیر، رأی دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری را محکوم و بر وحدت و یکپارچگی سودان تأکید کرد.^۲ حضور عمرالبشیر در اجلاس اتحادیه عرب در دوحه پس از صدور حکم دادگاه دیوان، از سوی کشورهای غربی و هم‌پیمانان آنها بی‌اعتنایی به رأی دادگاه تلقی شده است. در همین ارتباط یوناس گاراستوره وزیر امور خارجه نروژ (به عنوان رئیس گروه کمک‌کنندگان به

فلسطین) هنگام شروع سخنرانی عمرالبشیر در کنفرانس مزبور، به عنوان اعتراض به دعوت از عمرالبشیر، اجلاس دوحه را ترک نموده و گفت: به دلیل نادیده گرفتن صدور حکم بازداشت و عدم توجه به توصیه‌های شورای امنیت و رعایت ملاحظات دیوان بین‌المللی کیفری لاهه اجلاس را ترک کرده است.

اتحادیه آفریقا به ریاست قذافی پس از صدور حکم دادگاه لاهه در جلسه‌ای فوری اعلام کرد که نماینده‌ای را به سازمان ملل خواهد فرستاد تا تلاش نماید یک سال اجرای حکم را به تعویق اندازد.^۳ نکته قابل توجه اینکه اتحادیه آفریقا صرفاً خواستار به تعویق انداختن اجرای حکم شده است و ظاهراً اصل اتهامات را پذیرفته است. در همین ارتباط آقای تابو امبکی^۴ رئیس‌جمهور سابق آفریقای جنوبی به عنوان میانجی اتحادیه آفریقا میان دولت سودان و دیوان بین‌المللی کیفری تعیین شد.

لیبی که هم اکنون ریاست دوره‌ای شورای امنیت را نیز بر عهده دارد، امیدوار است بتواند جلسه مشترکی میان شورای امنیت، اتحادیه عرب و اتحادیه آفریقا برگزار کند. براساس ماده ۱۶ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری شورای امنیت می‌تواند احکام دادگاه دیوان را تعلیق نماید. بان کی مون دبیر کل سازمان ملل متحد خواستار همکاری کامل سودان با تمام بخش‌های سازمان ملل شد. میگوئیل دسکوتو رئیس مجمع عمومی سازمان ملل متحد با ابراز تأسف از صدور این حکم آن را گامی با اهداف سیاسی توصیف کرد و گفت: این حکم بیش از آنکه در راستای اجرای عدالت باشد، اهداف سیاسی را دنبال می‌کند.^۵

۳. روزنامه اعتماد ملی، شماره ۸۷۵، ۱۳۸۷/۱۲/۱۸.

4. Thabo Mbeki.

5. <http://www.aftab.ir/news/2009/03/07>.

۱. روزنامه ایران، شماره ۴۱۶۳، ۱۳۸۷/۱۲/۱۹.

۲. روزنامه کیهان، شماره ۱۹۳۲۶، ۱۳۸۷/۱/۱۵.

نماینده سازمان دیده‌بان حقوق بشر مستقر در نیویورک گفت: با این حکم بازداشت، دیوان بین‌المللی کیفری، عمرالبشیر را تحت تعقیب قرار داده است. سازمان عفو بین‌الملل نیز خواستار دستگیری عمرالبشیر حین دیدار از هر کشوری شده است.

تحركات سیاسى دولت سودان برای خنثى کردن حکم دادگاه
دولت سودان همزمان با اقدامات دیپلماتیک و رسانه‌ای برای نشان دادن سیاسى بودن حکم دادگاه، تحركات سیاسى و بین‌المللى برای توقف اجرای حکم دادگاه را نیز آغاز کرده است.

سخنگوی وزارت امور خارجه سودان در گفتگو با روزنامه شرق الاوسط گفت: وزارت امور خارجه سودان تحركات خود را برای نحوه برخورد با حکم دادگاه کیفری بین‌المللى از طریق سه محور به صورت مستقیم و غیر مستقیم آغاز کرده است: محور اول تحركات و ارتباطات مستقیمی است که وزارت خارجه با شماری از کشورهای غربی خواهد داشت که بر بحران کنونی بین سودان و دادگاه مزبور تأثیرگذار هستند. محور دوم تحرك غیرمستقیم و در جهت جلب حمایت روسیه، چین و دیگر کشورها برای به تعویق انداختن حکم جلب عمرالبشیر از طریق شورای امنیت. در محور سوم که چندان اختلافی با محور دوم ندارد، از اتحادیه عرب و اتحادیه آفریقا درخواست می‌شود برای اعمال ماده ۱۶ اساسنامه رم در تعویق حکم دیوان بین‌المللى کیفری تلاش کنند تا فرصت برای پایان دادن به بحران از طریق ایجاد صلحی فراگیر در دارفور فراهم شود. سخنگوی وزارت امور خارجه سودان همچنین گفت: حکم جلب عمرالبشیر پیامدهای فاجعه باری برای اوضاع منطقه و روند صلح دارفور خواهد داشت و ممکن است با مخالفت گروه‌های شورشی با روند

صلح، تنش در مرزهای سودان با چاد نیز ایجاد گردد، به ویژه آن که دولت چاد نیروهایش را در مرز با سودان مستقر کرده است.^۱

در این راستا عمرالبشیر رئیس جمهور سودان ضمن سفر به منطقه آشوب زده دارفور، با مقامات کشورهای مختلف به منظور بی‌اثر ساختن حکم دادگاه دیدار و گفتگو نمود. وی پیش از شرکت در اجلاس سران اتحادیه عرب در دوحه، از کشورهای مصر، عربستان سعودی و اریتره نیز دیدار کرد. حضور عمرالبشیر در اجلاس سالانه اتحادیه عرب در دوحه قطر به منظور بی‌اثر ساختن حکم دادگاه دیوان تلقی شده است. به‌رغم اختلاف نظر میان رهبران کشورهای عضو اتحادیه عرب در مورد حضور عمرالبشیر در اجلاس دوحه (برخی کشورهای عربی از جمله مصر، عربستان سعودی و اردن حضور عمرالبشیر در نشست سران عرب در دوحه را برای کنفرانس و کشور میزبان مشکل‌زا و برخی از کشورهای دیگر عربی از قبیل سوریه، لیبی و قطر بر این باور بودند که عمرالبشیر با حضورش در اجلاس باید تصمیم دادگاه را بی‌اثر سازد)، این اجلاس در ۳۰ مارس ۲۰۰۹ (۱۰ فرورین ماه ۱۳۸۷) طی بیانیه‌ای حمایت خود را از عمرالبشیر اعلام نموده و خواستار لغو حکم دادگاه مزبور شد.

با توجه به اقدامات دولت سودان و فعالیت گسترده دیپلماتیک مقامات سودانی در سطوح دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللى و کسب حمایت کشورها به ویژه کشورهای مهم و تأثیرگذار در منطقه و جهان، به نظر می‌رسد راهبرد اصلی سودان در این مرحله، بر تحت فشار قراردادن شورای امنیت از طرق سیاسى برای متوقف ساختن اجرای

۱. روزنامه کیهان، شماره ۱۹۳۱۷، ۸۷/۱۲/۱۸، ص ۱۶.

حکم دادگاه بر اساس ماده ۱۶ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری باشد.

احتمالات پیش رو در مورد اجرای حکم دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری در قبال عمر البشیر

- شورای امنیت سازمان ملل متحد بر طبق ماده ۱۶ اساسنامه رم، خواستار تعلیق تعقیب و عدم پیگیری اجرای حکم صادره از سوی دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری در قبال عمر البشیر برای مدت ۱۲ ماه گردد، همان طور که اتحادیه آفریقا و بسیاری از کشورهای عربی و آسیایی طی بیانیه‌های سیاسی-مطبوعاتی و مواضع اعلامی از شورای امنیت درخواست کرده‌اند.^۱

- از طریق یک توافق سیاسی، از رهگذر اعمال فشارهای سیاسی-اقتصادی، دولت سودان به دادن امتیازات ناخواسته به گروه‌های شورشی تن داده و نهایتاً روند حقوقی موضوع متوقف گردد.

- بازداشت و محاکمه عمر البشیر در دادگاه دیوان بین‌المللی کیفری است که در این صورت با توجه به اساسنامه دیوان، وی به حداکثر مجازات یعنی زندان ابد (life imprisonment) که شامل ۳۰ سال زندان می‌باشد، محکوم خواهد شد.

ارزیابی و نتیجه‌گیری

یکی از اهداف عمده غرب از ایجاد و گسترش بحران دارفور، تغییر رفتار و مواضع سیاسی دولت سودان در موضوعات مهم منطقه‌ای و بین‌المللی و در مرحله بعدی تغییر رژیم سیاسی این کشور بوده است. حمایت فوری و معنی دار آمریکا و سایر کشورهای غربی و

هم‌پیمانان آنان از صدور حکم مذکور، سیاسی بودن این موضوع را کاملاً آشکار ساخت. اراده حاکم بر عرصه سیاست بین‌الملل تلاش دارد تا با تضعیف و بی‌ثبات کردن سودان که جایگاهی مهم در قاره آفریقا و جهان اسلام دارد، زمینه گسترش اسلام‌گرایی در منطقه و جهان را از میان برده و با تحریک اختلافات قومی و تهدید تمامیت ارضی و ادعا نسبت به ذخایر سودان، مانع از این امر شود. اختلافات استراتژیک آمریکا با سودان در مسائل مهم منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله مخالفت سودان با تحولات خاورمیانه یکی از اختلافات عمده میان غرب و دولت کنونی سودان است. از طرفی همواره این سؤال مطرح بوده است که چرا شورای امنیت و دیوان بین‌المللی کیفری در خصوص جنایات گسترده بین‌المللی رژیم اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی فلسطین نه تنها سکوت معنی‌دار اختیار کرده‌اند بلکه مانع از هرگونه حرکت و ابتکاری از سوی دیگران در جهت اعاده صلح و امنیت و اجرای عدالت می‌شوند؟ در هر صورت، اجرای حکم دستگیری رئیس‌جمهور سودان می‌تواند منجر به ایجاد بدعتی خطرناک در عرصه حقوق و روابط بین‌المللی شود، بنابراین مقابله کشورهای مستقل جهان با این بدعت خطرناک، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است.^۲

جواد کچوئیان

وزارت امور خارجه

۱. ماده ۱۶ اساسنامه دیوان کیفری: "پس از صدور قطعنامه‌ای از سوی شورای امنیت به موجب فصل هفت منشور ملل متحد (مبنی بر درخواست تعلیق، تحقیق یا تعقیب) هیچ تحقیقی یا تعقیبی به موجب اساسنامه نمی‌تواند به مدت ۱۲ ماه شروع شود یا ادامه یابد. این درخواست به موجب همان شرایط قابل تجدید توسط شورای امنیت است."

۲. جواد کچوئیان، "صدور حکم بازداشت عمر البشیر، آغاز رویه‌ای خطرناک در عرصه بین‌المللی"، روزنامه اطلاعات، شماره ۲۴۴۲۷، ۲۱/۱۲/۱۳۸۷، ص ۱۲.